

ДИНАМІКА СПОСОБІВ ТВОРЕННЯ ПРІЗВИЩ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Наталія Рупьова. Динаміка способів творення прізвищ Західного Поділля.

У статті аналізується динаміка способів творення прізвищ Західного Поділля з кінця XVIII, у першій половині XIX та XX столітті. Розглянуто найпродуктивніші моделі прізвищ на різних часових зрізах, причини змін у динаміці функціонування прізвищ.

Ключові слова: антропонім, прізвище, прізвисько, формант, апелятив, хресні імена.

Наталія Рупьова. Динаміка способів образования фамилий Западного Подолья.

В статье анализируется динамика способов образования фамилий Западного Подолья с конца XVIII, в первой половине XIX и XX столетии. Рассмотрено наиболее продуктивные модели фамилий на разных временных срезах, причины изменений в динамике функционирования фамилий.

Ключевые слова: антропоним, фамилия, прозвище, формант, апеллятив, крестные имена.

Natalja Rulyova. Dynamics of the ways of creation of the surnames in Western Podillya.

The dynamics of the ways of creation of the surnames in Western Podillya at the end of the XVIII – beginning of the XIX century. The most productive models of the surnames at different time periods together with the reasons of the changes in the dynamics of the functioning of the surnames were observed.

Key words: anthroponym, surname, cognomen, formant, appellative, given names.

Дослідники сучасних східнослов'янських прізвищ, аналізуючи словотвірну структуру антропонімів, виходять із загальних принципів словотворення і враховують при цьому специфіку власних назв. Відомий білоруський учений М. Бірила поділяє прізвища на первинні, вторинні і складні; російські прізвища класифікуються як стандартні та нестандартні (О. Суперанська та О. Сулова); а в українській ономастичній літературі на матеріалі антропонімії Закарпаття П. Чучка ділить прізвища за їх словотвірною структурою на такі, що утворилися семантичним, морфологічним та синтаксичним способами. В усіх цих класифікаціях витримуються приблизно однакові принципи, але використовуються різні терміни. Виходячи з цих принципів класифікацій, первинними називають прізвища семантичного способу творення (в російській ономастиці – нестандартные фамилии), а вторинними – прізвища морфологічного способу творення (в російській ономастиці – стандартные фамилии).

Такими ж критеріями при аналізі словотвору сучасних прізвищ користуються дослідники антропонімії Бойківщини (Г. Бучко), Гуцульщини (Б. Близнюк), Лемківщини (С. Панцьо), Опілля (Г. Панчук) та ін.

Беззаперечним в ономастиці є факт, що прізвища – це вторинні утворення, а тому постає потреба пояснити, яким чином вони виникли. Як засіб ідентифікації особи, прізвища з'явилися на завершальному етапі процесу становлення найменування особи, коли постала проблема документального засвідчення осіб, яке повинно бути сталим, незмінним. Звичайно, новий спосіб розрізнення людей не виник на порожньому місці. Він спирався на той мовний матеріал, який уже служив цій меті. У процесі творення прізвищ на основі прізвиस्क спостерігались такі дві тенденції: прізвисько або повністю переосмислювалось і переходило в прізвище, або ж ставало основою для творення прізвищ за допомогою відповідних словотворчих формантів. Розглянемо ці тенденції детальніше.

Поняття словотвірної структури на ономастичному рівні має свої особливості, що відрізняє її від структури апелятива. Словотвір прізвищ – це історичний словотвір. На думку В. Сталтмане, прозорість структури прізвищ підтримується завдяки наявності омонімічних апелятивів, а також зв'язків між морфемами, які і сьогодні функціонують [18, с. 223], і є релевантними у словотвірному плані. Прізвищеві словотвірні елементи є реліктовими асемантичними знаками апелятивного рівня [18, с. 32]. Ретроспективний аналіз деривації прізвищ передбачає, за словацьким дослідником В. Бланаром, розгляд як словотвірних засобів апелятивного рівня, так і використання їх при утворенні прізвищ. Аналізуючи давні афікси слів, цей дослідник зауважує,

що при деривації прізвищ афікси втрачають свою первісну семантику і стають асемантичними звуковими відрізками [22, с. 48].

В українській антропонімії словотвір прізвищ досліджував Ю. Редько – „Сучасні українські прізвища”, Л. Гумецька – „Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст.”, В. Коломієць та О. Мельничук – „Прізвища на *-ов, -ев (-ев)* та *-ин (-ін)* в українській мові”, О. Неділько – „Про утворення українських прізвищ”, В. Німчук – „Українські прізвища на *-ук, -чук* та етимологічно споріднені утворення”, П. Чучка – „Історія становлення словотвірних типів прізвищ у говірках Закарпаття”, „Специфіка словотворчого аналізу прізвищ”, Г. Бучко – „Мотивація, деривація і структура українських прізвищ”, „До питання про деривацію онімічну та апелятивну”, „Поняття первинності та вторинності у словотвірній структурі українських прізвищ” та багато інших. Проблеми деривації прізвищ вирішуються в усіх дисертаційних працях, присвячених українській антропонімії.

Систематизація поглядів цих дослідників приводить до висновку, що переважно, залежно від того, яке слово переосмислювалося у прізвище – загальна чи власна назва, – прізвища ділять на такі, які утворилися шляхом трансонімізації (переходу однієї власної назви в іншу), та прізвища, утворені шляхом антропонімізації (перехід загальної назви у власну).

З метою глибшого аналізу структурно-словотвірних особливостей сучасних прізвищ Західного Поділля розглянемо деривацію антропонімів цієї території з кінця XVIII – першої половини XIX ст. (так званих прізвищевих назв) та сучасних прізвищ (XX ст.).

Використовуючи класифікаційну схему дослідників української антропонімії за способом утворення прізвищеві назви і сучасні прізвища Західного Поділля поділяємо на дві групи:

- 1) прізвища, утворені лексико-семантичним способом (первинні);
- 2) прізвища, утворені морфологічним способом (вторинні).

Співвідношення способів деривації прізвищ Західного Поділля на різних часових зрізах демонструє таблиця 1.

Таблиця 1

Співвідношення способів деривації прізвищ Західного Поділля на різних часових зрізах

Часові зрізи	Кінець XVIII ст.	початок XIX ст.	XX століття
Способи деривації			
Семантичний	48, 95%	55, 96%	64,01%
Морфологічний	51,05%	44,04%	35,99%

Аналізуючи основні способи і засоби ідентифікації особи на досліджуваній території у кінці XVIII – на початку XIX ст. і у XX ст., засвідчуємо, що на Західному Поділлі, як і на всій території України та й у інших слов'янських народів, здавна крім власного імені, використовували найрізноманітніші додаткові засоби ідентифікації особи: за іменуванням батьків або за видом занять, місцем проживання, зовнішніми та внутрішніми особливостями денотата тощо.

Аналіз словотвірної структури 2809 прізвищевих назв Західного Поділля (за даними Йосифінської та Францисканської метрик) та 9584 сучасних прізвищ (зібраних експедиційним шляхом) засвідчив, що одні з них утворені семантичним способом від імен, прізвищ та апелятивів, інші – морфологічним – від тих же лексем.

Лексичною базою прізвищевих назв та сучасних прізвищ XX ст., утворених семантичним способом, виступають такі назви:

- 1) церковно-християнські чоловічі імена різної структури:
  - а) **повні**: *Hnat, Andrij, Gawryło, Kondrat, Makar, Stefan, Matwij, Klym, Hordij, Roman, Махут, Olexa; Герасим, Денис, Захарій, Іван, Клим, Мирон, Макар, Панас, Северин, Сидор, Хома, Ярема* та ін.;
  - б) **усічені**: *Mich, Kuź, Jura, Kostia, Nycz, Fedio; Мих, Нич, Мань, Філь, Суль, Сус, Тих, Кузь, Юр, Бень, Модь, Дронь, Зінь, Джуль*;

в) **усічено-суфіксальні**: *Gryń, Iwach, Jać, Łesz, Proć, Dorosz*; Мись, Дець, Лех, Махно, Паи, Тиш, Луць, Івах, Михно, Проць, Яць, Гаврисьо, Гриньо, Сеньо;

г) **суфіксальні**: *Juzko, Iwasko, Procyk, Stefura, Detko, Konik*; Демусь, Іванах, Андрусь, Василик, Сених, Андрусик, Герасимець, Гринько, Грицько, Луцьк, Матвійко, Назарик, Романик;

2) **давньослов'янські імена-композиції та відкомпозиційні імена (усього 33 утворення)**: *Bogdan, Borejko, Sulimko, Stach, Hoda, Malik, Rad*; Богдан, Богослав, Казьо, Бала, Балко, Барна, Барик, Войтко, Борис, Бориско, Жирук, Гудима, Станько, Любик, Сулима, Рад;

3) **давньослов'янські відапелятивні імена та пізніші індивідуальні прізвища, в ролі яких виступають**:

а) назви рослин, їх частин та плодів, продуктів харчування: *Horoach, Hreczka, Kapusta, Burak, Kukurudza, Jahel, Knysz, Kawa, Struk, Krupa, Kaszan, Petruszka*; Балабух, Бараболька, Борци, Брага, Бурак, голою, Груша, Гриб, Галушка, Гілка, Ковбаса, Корінь, Крупа, Лопух, Маслюк, Макух, Мандрика, Налисник, Пастернак, Пиріг, Редька, Сало, Сливка, Смерека, Схаб, Шафран тощо;

б) назви тварин, птахів, комах, риб тощо: *Czajka, Ryś, Tur, Czmił, Łoś, Rysak, Baran, Sowa, Piwnyk, Wowk, Kohut (Kogut), Karp, Soroka, Kruk, Derkacz, Szpak, Gedz*; Бик, Веретільник, Кінь, Кот, Коцур, Лань, Ласиця, Лис, Хаба, Хорт; Барник, Галапун, Галаган, Вирозуб, Балик, Голуб, Дрозд, Корон, Гусак, Качур, Козут, Рак, Пискур, Пічкур, Посмітюх, Сич, Сокіл, Соловей, Сорока, Чоп і т.д.;

в) назви частин тіла: *Glowa, Laba, Noga, Paliuch, Szyjka, Czerewko, Hołowka*; Гаджала, Глова, Гомілка, Горб, Губа, Зуб, Кікоть, Кулак, Куприк, Око, Палюх, Печінка, Стопа, Хребтак, Шийка, Шкірка та ін.

г) назви предметів хатнього вжитку та інших побутових речей: *Koszyk, Motyka, Vanek, Myska, Rynka, Lopatka, Bryczka, Podstawka*; Барило, Балда, Батіг, Вилка, Гнип, Дошка, Кошіль, Коцюба, Лопатка, Макогін, Мотузок, Нитка, Палка, Сокира, Шило, Шнурок, Хомут і т.д.

д) назви явищ природи та інші абстрактні назви: *Zawierucha, Moroz, Slota, Bida, Szum, Holod*; Біда, Біль, Доля, Думка, Журба, Заверюха, Лихо, Мороз, Нудьга, Нужда, Роса, Смут, Сум, Слота, Шаруга, Шквира та ін.

е) назви, що характеризують особу за зовнішніми ознаками, певними рисами характеру, фізичними вадами (сюди відносимо і складні іменники): *Gubaty, Chudy, Charkawy, Doyhy, Dziuba, Gładki, Głuchy, Gulowaty, Łabaty, Luby, Zdrowy, Wiatrowy, Bilous, Dołhopiety, Mielimuka, Niedostup, Nuryiwoda, Sorokorud, Perebyinoga, Podryhora, Prudywus, Zawatykut, Twerdochlib, Waliduda*; Горбоніс, Качконога, Лісогор, Мискоглід, Панібрат, Сиромолот, Шилохвіст, Білохвіст, Добривода, Кривоніс, Кривоус, Стародуб, Суходол, Вернидуб, Давибіда, Давимука, Держирука, Засійбіда, Загнибіда, Непийвода, Підперигора, Мориквас, Шумигора, Семиног, Семіліт, Семираз, Стоколос, Тригуб, Тринога, Чотиригодина; Білий, Бородатий, Веселенький, Волохатий, Горбатий, Джулий, Дзюбатий, Добрий, Довгий, Кривий, Ласкавий, Лисий, Нечесний, Плаксивий, Потішній, Чорний, Рудий, Худий, Чемний, Гнідий, Тепленький, Щербатий та ін.

4) **апелятивні характеристики особи**:

а) назви, що вказують на професію чи рід занять: *Bodnar, Honczar, Kuczer, Kuszniar, Kowal, Krawiec, Mielnik, Pastuch, Stelmach, Sołtys, Tkacz, Tracz*; Бондар, Кочмар, Крамар, Поштар, Столяр, Тесляр, Токар; Гірник, Гребенник, Калашник, Колесник, Олійник, Пасічник, Решетник, Ситник; Гарматій, Колодій, Палій; Копач, Ткач, Трач; Кравець, Стрілець, Швець; Зварич; Співак, Рибак; Пастух, Маїсталир, Музика, Скрипниченко, Цимбалістий та ін.

б) назви, що вказують на етнічну приналежність, соціальний стан: *Basaraba, Czech, Husul, Czerkas, Litwin, Polak, Moskal, Mazur, Woloszyn, Didycz*; Басараб, Білорус, Бойко, Волошин, Гуцул, Мазур, Молдован, Німець, Татарин, Українець, Француз, Чех; Атаман, Бадіка, Боярин, Воєвода, Вуйко, Господин, Депутат, Дідич, Дяк, Жовнір, Кметь, Комендант, Король, Мнюх, Панич, Регент, Сирота, Сіржант, Цар і т.д.;

в) назви, що вказують на місце походження і проживання: *Gajowy, Okopny, Mostowy, Nadkierniczny, Nakopeczny, Polowy, Zablotny, Zagrebekny, Zaplotny, Zaogrodny, Zastawny, Zadorozny, Podwornu, Podgurnu, Stawniczy*; Бережний, Воротний, Долишній, Заболотний, Задворний, Керничний, Нагорний, Надрічний, Піддубний, Ставовий;

г) прізвищеві назви у формі відойконімних прикметників на **-ский**.

Остання група найменувань особи найбільша. Сьогодні важко встановити мотив номінації особи – походження з певного населеного пункту чи місце проживання носія. Відтопонімі антропоніми дають змогу простежити міграцію населення як із різних областей України, так і в межах області. Більшість прізвищевих назв на **-ський** кваліфікуємо як первинні, утворені від відтопонімічних прикметників: **Byczkowski** (ф. 19 X, 238), **Borszczewski** (ф. 19 X, 248), **Horodecki** (ф. 20 X, 24), **Dniestrzanski** (ф. 20 X, 95), **Kamienski** (ф. 20 X, 43), **Kiernicki** (ф. 20 X, 57), **Kozłowski** (ф. 20 X, 74), **Kotowski** (ф. 19 X, 238), **Podhoricki** (ф. 20 X, 119), **Sandomyrski** (ф. 19 X, 246), **Winnicki** (ф. 19 X, 258); **Білецький** (Біличі Вл., Кв. – АТП, 702), **Боярський** (Боярка Кв. – АТП, 706), **Бучковський** (Бучки Жт. – АТП, 709), **Винницький** (Винники Лв. – АТП, 716), **Добровольський** (Добра Воля Мк. – АТП, 737), **Дусановський** (Дусанів Лв. – АТП, 741), **Камінський** (Камінь ІФ – АТП, 755), **Качинський** (Качин Вл. – АТП, 757), **Котовський** (Котовка Од., Дн. – АТП, 767), **Кульматицький** (Кульматичі Лв. – АТП, 773), **Новацький** (Новачка Вл. – АТП, 801), **Познанський** (Познанка Од. – АТП, 823), **Ревуцький** (Ревуче Хрк. – АТП, 830)

Аналіз найпродуктивніших моделей прізвищ Західного Поділля від часу їх становлення до наших днів підтверджує думку Г. Бучко, що „утвердження прізвищ як спадкового іменування сприяло лише „депатронімізації” – переходу ряду іменувань з групи вторинних (морфологічних утворень) в групу первинних прізвищ ” [9, с. 334].

Серед прізвищ налічується немало таких, які можуть кваліфікуватися як прізвища подвійної мотивації. Причиною цього є неоднозначна функція деяких суфіксів, що входять до структури прізвищ, зокрема суфіксів **-ко**, **-ик**, **-ець**, **-ей**, **-ай**, **-ій**.

В основах прізвищевих назв та сучасних прізвищ Західного Поділля на **-ай** засвідчено чоловічі та жіночі імена (**Грицай** < **Гриць** < **Григорій**), **Кубай** < **Куба** < **Якуб**, **Любай** < **Люба** < **Любов**, **Галай** < **Гала** < **Галактіон**, **Будай** < **Буда** < **Будимир**, **Фецай** < **Фець** < **Федір**), слов'янські автохтонні відапелятивні імена та прізвиська (**Borodaj**, **Dubaj**, **Sysaj**; **Березай**, **Горбай**, **Кучерай**, **Сербай**, **Щербай**, **Чубай**, **Шафрай** та ін.).

Прізвищеві назви та сучасні прізвища на **-ай**, в основах яких лежать християнські імена чи слов'янські автохтонні імена або прізвиська, розглядаємо як утворення подвійної мотивації.

Формант **-ей** у зафіксованих нами антропонімах додається до власного імені чи прізвиська, апелятива і надає прізвищу зменшеного, а разом з тим шанобливого відтінку: **Gubej**, **Kubej**, **Łubkej**, **Muslej**; **Грицей**, **Дубей**, **Задерей**, **Коротей**, **Лубкей**, **Куцей**, **Маслей**, **Микуцей**, **Стеблей**, **Хомей**, **Чорней** та под.

Відіменні прізвища такого типу кваліфікуємо як прізвища подвійної словотвірної мотивації, а відапелятивні – як вторинні утворення (**Bosej**, **Burmej**, **Golej**, **Szemlej**).

Оскільки суфікс **-ик** використовувався для творення демінутивних форм від повних імен та їх варіантів (**Василь** – **Василик**, **Гриць** – **Гричик**, **Павло** – **Павлик**, **Костянтин** – **Кость** – **Костик**), то прізвища такого типу можемо відносити до утворень семантичного способу або також до утворень морфологічного способу. Прізвищеві назви і сучасні прізвища з чоловічими іменами на **-ик** в основі та відапелятивні утворення чоловічого роду на **-ик** вважаємо дериватами подвійної словотвірної мотивації. В одних випадках суфікс **-ик** виконував демінутивну функцію, в інших – патронімічну. Тому розмежування патронімічного та демінутивного значень цього форманта не можливе. Г. Бучко зауважує, що „велика популярність демінутивів на **-ик** в історичній та сучасній українській антропонімії, а також наявність таких паралельних прізвищ, як **Войтик** і **Войтек**, **Ігнатик** і **Ігнатиків** схиляють до думки, що більшість відіменних прізвищ на **-ик** утворені семантичним способом з відповідних іменних дериватів” [5, с. 42]. Ця прізвищева модель має найбільшу кількість неоднозначних щодо способу творення прізвищ [5, с. 42]. При підрахунках ми відносимо такі антропоніми до семантичного способу творення.

Прізвищ на **-ик** на Західному Поділлі багато, але частина їх є первинними за словотвірною структурою (**Грошовик**, **Душник**, **Кошик**, **Мужик**, **Лейбик**, **Черевик**), більшість прізвищ на **-ик** має неоднозначну словотвірну структуру (**Божик**, **Васюник**, **Дроник**, **Рожик**, **Федуник**, **Хмелик**, **Хохолік**) і незначна кількість може трактуватися однозначно як утворення морфологічного способу. Прізвища, в основах яких засвідчені іменники жіночого та середнього родів, вважаємо патронімічними утвореннями: **Головик**, **Губик**, **Гулик**, **Жилик**, **Журбик**, **Лабик**, **Мотрик**, **Оленик**, **Ребрик**, **Салик**, **Скибик**, **Совик**, **Футрик**, **Шпилик**. До цієї ж групи відносимо прізвища, утворені від андронімів: **Глуханік**, **Рибцунік**, **Сиванік** та ін. Про патронімічність суфіксів **-ик**, **-чик** свідчать прізвища, утворені

від прізвиць, що вказували на рід занять (*Боднарник, Гончарник, Жовнірчик, Ковалик, Кушнірик, Склярник*) та етнонімів (*Лемчик, Мазурик, Мазуренчик, Москалик, Циганик*). Майже кожне з таких прізвищ має відповідник серед прізвищ без суфіксів (*Боднар, Гончар, Коваль, Кушнір, Скляр*).

Модель з формантом *-ик* – одна з продуктивних серед прізвищевих назв, утворених морфологічним способом – 71 (9,43 %) та непродуктивних серед сучасних прізвищ – 34 (0,94%).

Прізвища типу *Горошко, Кийко, Лиско* – неоднозначні щодо словотворчої структури, оскільки могли утворитися морфологічним способом від прізвиць *Горох, Кий, Лис* або семантичним від давніх слов'янських відапелятивних імен з суфіксом *-к-о*. До прізвищ неоднозначної словотворчої структури відносимо: *Барилко, Бібко, Брилко, Воронко, Воротилко, Козелко, Кокошко, Крупко, Лапко, Лебідко, Литвинко, Млинко, Мотичко, Сарайко, Сирко, Сторожко, Фасолько, Черевко, Чубко, Цапко, Шийко, Шрамко, Щурко* та ін.

Як бачимо, суфікс *-к-о* додавався до іменникових, прикметникових та дієслівних за походженням основ. Відіменні антропоніми на *-к-о* ми відносимо до утворень подвійної словотвірної мотивації, а відапелятивні – в основному до афіксального способу творення.

Модель з формантом *-к-о* належить до непродуктивних на досліджуваній території: 45 прізвищевих назв (5,98 %) та 79 сучасних прізвищ (0,82%) – подвійної мотивації.

Деякі прізвища на *-ець* могли утворитися як семантичним, так і морфологічним способами, наприклад: *Кабанець* – від прізвища *Кабан* + суф. *-ець* або від прізвища *Кабанець*. У прізвищі *Литвинець* ми більш схильні вбачати морфологічне творення прізвища від прізвища *Литвин* + суфікса *-ець*, ніж семантичне від апелятива *литвинець*. Не викликають сумніву в морфологічному способі творення прізвища: *Копилець* (від *Копил*), *Коровець* (< *Корова*), *Голубець* (< *Голуб*). Найчастіше прізвища на *-ець* в основі мають християнські імена: *Гаврилець, Федець*. Їх можна розглядати і як прізвища семантичного способу творення від відповідних суфіксальних варіантів імен, і як прізвища морфологічного способу творення за допомогою суфікса *-ець*. Але, виходячи з того, що такі демінутивні форми імен в українській мові нетипові, наведені приклади відносимо до дериватів морфологічного способу творення.

Прізвища на *-ський* можуть мати подвійну мотивацію: їх можна розглядати як відтопонімні прикметники і як назви, в основі яких лежать імена та прізвища (*Барановський* – ОН *Баран, Козицький* – ОН *Козик, Кошацький* – ОН *Кошак, Кушнірський* – ОН *Кушнір, Парадовський* – ОН *Парада, Піхурський* – ОН *Піхур, Баховський* – син Баха (Ілч., 66), *Кондрацький* – син Кондрата, Кіндрата, *Ратовський* – син Ратова (< *Ратомир* – Мор., 166), *Стецький* – син Стецька; *Іванський* – син Івана, *Романський* – син Романа, *Стефанський* – син Стефана, *Валерський* – син Валерія, *Васильківський* – син Василя) тощо.

Прізвищами подвійної мотивації також вважаємо також такі утворення на *-ський*: *Бойківський* (від *Бойки* – ІФ, СМ), *Бурлаківський* (від *Бурлаки* – Пл), *Буряківський* (від *Буряки* – ЖТ), *Бучківський* (від *Бучки* – ЖТ), *Гайківський* (від *Гайки* – Вл, ЖТ, Пл, Рв, СМ), *Жураківський* (від *Жураки* – ІФ), *Круківський* (від *Круки* – Рв), *Мельниківський* (від *Мельники* – Вн, Вл, ІФ, Крм, Лв, СМ, ЧРК), *Райківський* (від *Райки* – Вн, ЖТ, Од, ХМ), *Саківський* (від *Саки* – Крм), *Садківський* (від *Садки* – Тр), *Симаківський* (від *Симаки* – Лв), *Сороківський* (від *Сороки* – ІФ, Лв, Тр), *Ходаківський* (від *Ходаки* – Вн, ЖТ), *Чесниківський* (від *Чесники* – ІФ), *Чумаківський* (від *Чумаки* – ДНП).

До утворень подвійної мотивації відносимо прізвища: *Курій* (від імені *Курило* або прізвища *Курій* < *курій*), *Палій* (від імені *Пантелеймон* або прізвища *Палій* < *палій*).

Отже, прізвищеві назви і сучасні прізвища Західного Поділля утворені двома способами: 1) лексико-семантичним і 2) морфологічним. Семантичним способом утворено 48,95 % прізвищевих назв. Вони в переважній більшості збігаються з власними іменами, апелятивами, що в структурно-семантичному плані становлять: а) повні форми власних особових імен; б) варіанти від власних особових імен; в) непохідні іменники-апелятиви; г) похідні іменники-апелятиви; д) складні іменники – апелятиви; е) повні якісні та відносні прикметники. У сучасному антропоніміконі Західного Поділля прізвища лексико-семантичного творення становлять 64, 01%. Основою переважної більшості прізвищ лексико-семантичного способу творення виступають церковно-християнські імена різної словотвірної структури, відапелятивні імена та прізвища, апелятивні означення особи, рідше – слов'янські автохтонні композитні та відкомполітні імена.

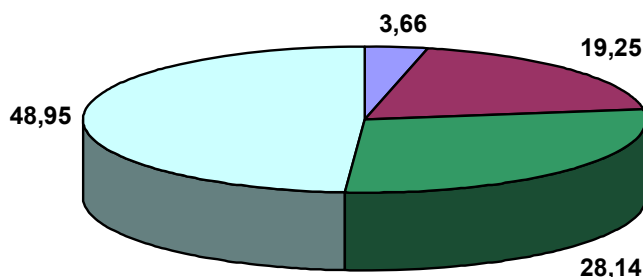
Морфологічним способом утворено 51,05% прізвищевих назв та 35,95% сучасних прізвищ від загальної кількості прізвищ. Основами прізвищевих назв та сучасних прізвищ Західного Поділля,

утворених морфологічним способом, є християнські чоловічі та жіночі імена, давні автохтонні імена (композиції та відкомпозиції), давні слов'янські відапелятивні імена та прізвиська.

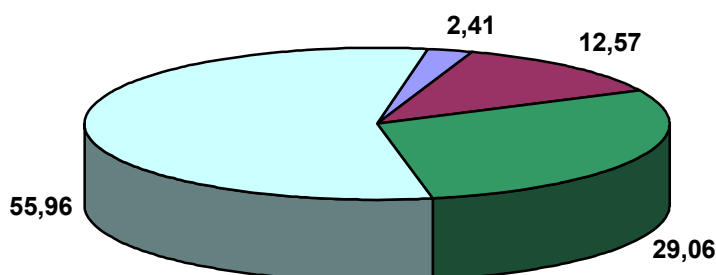
Динаміку способів творення прізвищ Західного Поділля демонструє діаграма 1.

Діаграма 1

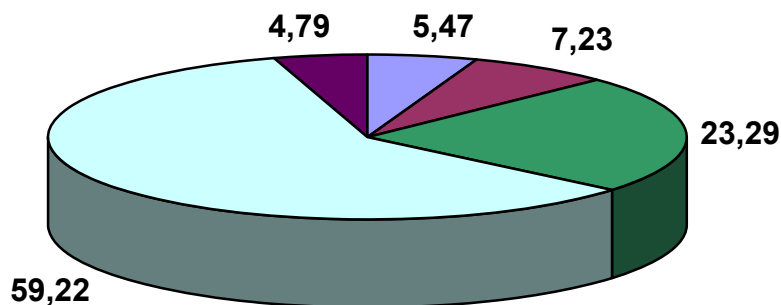
Динаміка способів творення прізвищ Західного Поділля
кінець XVIII ст.

I пол. XIX ст.

Кінець XX ст.

Література

1. Бірыла М. В. Беларускія антрапанімічныя назвы ў іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых славянскіх моў (рускай, украінскай, польскай) / М. В. Бірыла . – Мінск, 1963. – 57 с.
2. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. 3. Структура ўласных мужчынскіх імён) / М. В. Бірыла . – Мінск : Навука і тэхніка, 1982. – 319 с.
3. Близнюк Б. Б. Сучасні гуцульскі прізвища в сучасному історичному розвитку : рукопис дис. канд філол. наук / Б. Б. Близнюк. – Львів, 1997. – 165 с.
4. Близнюк Б. Б. Гуцульскі прізвища, в основі яких відображені автохтонні особові власні імена / Б. Б. Близнюк // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту. – Тернопіль, 2002. – Вип. І. – С. 213–221. – (Серія: мовознавство).
5. Бучко А. Е. Фамилии Бойковщины в период их становления и в наши дни : автореф. дисс. канд. филол. наук / А. Е. Бучко. – Ужгород, 1986. – 20 с.
6. Бучко Г. Є. Словотвірні варіанти християнських імен в основі прізвищ Бойківщини / Г. Є. Бучко // *Studia slawistyczne* 2. – Białystok, 2000. – S. 39–43.
7. Бучко Г. Є. Мотивація, деривація і структура українських прізвищ / Г. Є. Бучко // Питання сучасної ономастики. – Дніпропетровськ, 1997. – С. 24–25.
8. Бучко Г. Є. Поняття первинності та вторинності у словотвірній структурі українських прізвищ / Г. Є. Бучко // Актуальні проблеми словотвору української мови : матеріали наукових читань, присвячених пам'яті професора Івана Ковалика. – Тернопіль, 1993. – С. 160–162.
9. Бучко Г. Найпоширеніші структурні моделі прізвищ Бойківщини / Г. Бучко // *Badania dialektów i opomastyki na pograniczu polsko-wschodnio-siowiacskim*. – Białystok, 1995. – S. 327–336.
10. Бучко Г. Є. Семантична та словотвірна структура сучасних прізвищ Бойківщини / Г. Є. Бучко // *Слов'янська ономастика*. – Ужгород, 1998. – С. 36–45.
11. Бучко Г. Є. Найпоширеніші прізвища Бойківщини / Г. Є. Бучко // *Студії з ономастики та етимології*. – К., 2002. – С. 35–39.
12. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
13. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові імена в побуті українців XIV – XVII ст. / М. О. Демчук. – К. : Наук. думка, 1988. – 170 с.
14. Карпенко Ю. О. Реєстри Війська Запорізького і проблема постановня українських прізвищ / Ю. О. Карпенко // Питання історичної ономастики України. – К. : Наук. думка, 1994. – С. 182–201.
15. еділько О. Д. Про утворення українських прізвищ / О. Д. Неділько // *Українська мова та література в школі*. – 1967. – № 9. – С. 19–25.
16. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини / С. Є. Панцьо. – Тернопіль, 1995. – 125 с.
17. Панцьо С. Є. Прізвища на *-ій* в антропонімії Лемківщини / С. Є. Панцьо // *Українська ономастика*. – К. : НАН України, 1998. – С. 120–124.
18. Сталтманэ В. Э. Латышская антропонимия. Фамилии / В. Э. Сталтманэ. – М. : Наука, 1981. – 225 с.
19. Суперанская А. В. „Нестандартные” русские фамилии / А. В. Суперанская, А. В. Сулова // *Ономастика и норма*. – М. : Наука, 1976. – С. 59–71.
20. Худаш М. Л. З історії формування і становлення українських прізвищ / М. Л. Худаш // *Мовознавство*. – 1969. – № 2. – С. 37–46.
21. Шеремета С. Прізвища на *-енк(о)* в антропонімії північної Тернопільщини / С. Шеремета // *Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту*. – Кіровоград, 2001. – Вип. 37. – С. 83–85.
22. Blanař V. Využitie jazykových prostriedkov v rozliinych sustavach slovanskych osobnych mien / V. Blanař. – Berlin, 1963. – 213 s.